

Sammanfattning

År 2015 var mer än 1,5 miljoner personer, eller över 16 procent av den totala befolkningen som bodde i Sverige, födda utomlands. Därutöver hade mer än 700 000 personer födda i Sverige minst en utrikes född förälder. Mer än 2,2 miljoner personer i Sverige hade således utländsk bakgrund i så mening att antingen de själva, eller minst en av deras föräldrar, är födda utomlands. Andelen personer med utländsk bakgrund i Sverige är därmed något högre än den genomsnittliga andelen utrikes födda i samtliga OECD-länder.¹

Aktuella prognoser visar dessutom att antalet personer som invandrar till Sverige förväntas öka kraftigt under de närmaste åren.² En stor del av denna ökning utgörs av människor som söker asyl i landet. Under 2015 förväntas omkring 160 000 personer ha sökt asyl i Sverige medan prognosen för 2016 uppgår till omkring 135 000 personer.³ Därmed är det årliga antalet asylsökande i dagsläget mer än fem gånger så stort som det var under perioden 2000 till 2010.

Under de närmaste åren står Sverige således inför utmaningen att ett stort antal nyanlända utrikesfödda ska hitta arbete och bostad i landet. För att kunna möta denna utmaning är det viktigt att ha kunskap om hur utrikesföddas boendesituation ser ut i Sverige idag. Därtill pekar mycket på att möjligheterna att hitta boende och arbete inte är oberoende av varandra. Det behövs därför också kunskap om i vilken uträkning utrikes föddas boendesituation hänger samman med deras situation på arbetsmarknaden.

¹ Se OECD (2013).

² Se SCB (2015).

³ Se Migrationsverket (2015).

Syftet med rapporten är att bidra med kunskap kring dessa områden. Mer specifikt, studerar vi hur den etniska boendesegregationen i Sverige ser ut och hur den har utvecklats under perioden 2000–2012. Vi studerar också i vilken utsträckning den etniska boendesegregationen kan förklaras av demografiska faktorer – såsom ålder, kön och civilstånd – och av socioekonomiska faktorer – såsom utbildning och inkomst. Slutligen studerar vi hur boendesegregation samvarierar med utrikes föddas sysselsättning och inkomster.

Boendesegregationen har inte förändrats de senaste åren

I rapporten studerar vi boendesegregation utifrån en exponeringsansats, vilken innebär att boendesegregationen mäts med *andelen utrikes födda grannar* en individ exponeras mot i sitt bostadsområde. Vi finner att utrikes födda i Sveriges tio största kommuner under perioden 2000–2012 möter en allt större andel utrikes födda grannar i sitt bostadsområde.⁴ Exponeringen mot utrikes födda har alltså ökat bland utrikes födda.

Att man möter fler utrikes födda i sitt bostadsområde innebär dock inte att boendesegregationen nödvändigtvis ökat. En ökad andel utrikes födda i en kommun innebär att antalet utrikes födda personer som en individ kan möta i sitt bostadsområde också ökar. Under den aktuella perioden har andelen utrikes födda i kommunerna och andelen utrikes födda grannar som utrikes födda möter i sitt bostadsområde ökat i ungefär samma utsträckning, varför boendesegregationen är i stort sett oförändrad. Under perioden 2000–2012 ser vi en liknande utveckling även för inrikes födda, men bland inrikes födda är andelen utrikes födda grannar avsevärt lägre än bland utrikes födda.

Den etniska boendesegregationen kan samvariera med boendesegregation utifrån demografiska och socioekonomiska faktorer såsom ålder, kön och familjesituation samt utbildnings- och inkomstnivå. Det framkommer dock i rapporten att merparten av

⁴ I rapporten studeras Sveriges tio största kommuner år 2012: Stockholm (studeras på länsnivå), Göteborg, Malmö, Uppsala, Linköping, Västerås, Örebro, Norrköping, Helsingborg och Jönköping.

boendesegregationen förklaras av etnicitet snarare än demografiska och socioekonomiska faktorer.

Stora skillnader mellan olika grupper

Det finns stora skillnader i den etniska boendesegregationen mellan olika grupper av utrikes födda. Personer födda i länder i Mellanöstern och Afrika exponeras i särskilt hög grad mot utrikes födda grannar medan exponeringen mot utrikes födda är betydligt lägre bland utrikes födda från Europa. Utrikes födda från Mellanöstern och Afrika tenderar också i större utsträckning än andra utrikes födda att bo nära sina landsmän. Under perioden 2000–2012 har andelen grannar som är landsmän ökat markant för just dessa grupper. Förutom en geografisk boendesegregation finns personer från Mellanöstern och Afrika i högre grad i de segment på bostadsmarknaden som inte äger sina bostäder. Vidare är det tydligt att den etniska boendesegregationen varierar mellan personer med olika invandringstidpunkt. Andelen utrikes födda grannar är särskilt hög bland utrikes födda som invandrat till Sverige sedan slutet av 1990-talet.

Frivilliga och ofrivilliga inslag i boendesegregationen

I rapporten framkommer tecken på att boendesegregationen har inslag av såväl frivillighet som ofrivillighet. Inslag av frivillighet finns genom att vissa grupper väljer att framförallt bosätta sig nära utrikes födda från den egna gruppen. Detta gäller främst personer födda i länder i Mellanöstern och Afrika för vilka graden av exponering mot den egna gruppen är särskilt hög. Det är inte orimligt att tro att utrikes födda söker geografisk närhet till personer som har samma språk, traditioner och kultur.

Det finns också tecken på att segregationen är ofrivillig och framtvungad av olika former av resursbrister. De grupper som i stor utsträckning bor nära andra utrikes födda, såsom personer födda i Afrika och Mellanöstern, är också personer som har en svag position på arbetsmarknaden. En möjlig förklaring är att de också är resurssvaga i andra avseenden än vi kan observera. Det är till exempel tänkbart att personer födda i Afrika och Mellanöstern inte

har tillgång till samma information om arbets- och bostadsmarknaden i Sverige som andra och inte heller tillgång till de nätverk som krävs för att etablera sig på arbets- och bostadsmarknaden. Många av personerna i dessa grupper är dessutom flyktingar som kommit till Sverige med begränsat finansiellt kapital. De har därmed sämre förutsättningar än personer med en god ställning på arbetsmarknaden att få banklån beviljade. De är därför hänvisade till att leva nära andra resurssvaga personer. Vi finner också att de utrikes födda som invandrat under senare år oftare än andra lever nära utrikes födda grannar, vilket understryker att grupper med svag ställning på arbetsmarknaden är hänvisade till att leva i resurssvaga områden.

Boendesegregationen samvarierar med arbetsmarknadsutfall

Det är värt att understryka att vi i rapporten inte identifierar segregationens effekter på individernas arbetsmarknadsutfall utan vi studerar endast hur dessa faktorer samvarierar. Resultaten i rapporten pekar mot att sannolikheten att vara sysselsatt och inkomsten från arbete för utrikes födda personer samvarierar negativt med andelen utrikes födda grannar. Speciellt tycks boendesegregationen samvariera negativt med individens möjligheter att nå riktigt höga inkomster. I toppen av inkomstfördelningen finns ett starkt negativt samband mellan arbetsinkomster och andelen utrikes födda grannar. Detta gäller för såväl utrikes födda personer som för inrikes födda. Personer som befinner sig i toppen av inkomstfördelningen omger sig med färre utrikes födda grannar än andra personer.

Vi finner dock att det kan vara positivt för möjligheterna på arbetsmarknaden att omge sig med grannar från den egna gruppen. Det är tänkbart att sådana positiva effekter kan uppkomma genom att exempelvis nyanlända invandrare har viss hjälp av att bo nära personer från den egna gruppen. Positiva effekter kan exempelvis uppkomma genom informationsutbyte, genom att man inom gruppen erbjuder varandra anställning i företag, efterfrågar varandras varor och tjänster eller ger barn hjälp i skolarbetet.

Det är väl känt att möjligheterna att lyckas på arbetsmarknaden påverkas av vilka nätverk och kontakter man har tillgång till. Till viss del skapas sådana nätverk och kontakter i det område man bor och lever. Att bo i områden med en hög andel utrikes födda kan på grund av bristande tillgång på värdefulla kontakter därmed försämra arbetsmarknadsutfallet bland utrikes födda. En hel del talar således för att utrikes föddas möjligheter att lyckas på arbetsmarknaden försämras av att bo i områden med en hög andel utrikes födda grannar, då utrikes födda i allmänhet har tillgång till sämre nätverk och kontakter än inrikes födda svenskar. Detta förstärker boendesegregationen och det blir därmed också svårare för utrikes födda att få tillgång till bättre sociala nätverk. Våra resultat pekar därför mot att den etniska segregationen på bostadsmarknaden och utrikes föddas position på arbetsmarknaden förstärker varandra.

Åtgärder krävs både på bostads- och arbetsmarknaden

I rapporten diskuterar vi lämpliga åtgärder för att förändra situationen. Vi konstaterar att de försök som gjorts med att bl.a. styra nyanländas boende och områdesbaserade insatser inte lyckats bryta boendesegregationen och de har dessutom haft en negativ påverkan på utrikes föddas möjligheter till sysselsättning och försörjning. Vi menar dock att social blandningspolitik, i så mening att bostäder med olika upplåtelseformer byggs inom samma geografiska område, skulle kunna ha vissa förutsättningar att minska segregationen. Att genomföra social blandningspolitik i praktiken är dock inte helt oproblematiskt. Det finns ett antal frågor som först måste besvaras. Vilka geografiska områden ska blandas och vilka upplåtelseformer ska ingå i blandningen? Vilka fysiska begränsningar i form av byggnadsmark och infrastruktur finns? Vi vill understryka att hinder på bostadsmarknaden, såsom höga månadshyror i attraktiva områden och diskriminering från hyresvärdar, minskar utrikes föddas möjligheter att få tillgång till attraktiva bostäder. Åtgärder för att bryta diskrimineringen på bostadsmarknaden är därför önskvärda.

För att minska den etniska boendesegregationen krävs troligtvis även åtgärder riktade mot arbetsmarknaden. Eftersom det framstår

som att den etniska segregationen på bostadsmarknaden och utrikes föddas position på arbetsmarknaden är två processer som samvarierar och, i viss mån, förstärker varandra kommer situationen med en etniskt segregerad bostadsmarknad sannolikt inte att kunna förändras förrän utrikes föddas position på arbetsmarknaden förbättrats. Ett snabbare inträde på arbetsmarknaden för nyanlända blir här centralt. Betydelsen av att nyanländas arbetsmarknadsläge måste förbättras för att boendesegregationen ska brytas understryks ytterligare av Statistiska Centralbyråns och Migrationsverkets prognoser. Av dessa framgår att en kraftig ökning av invandringen till Sverige kan förväntas under de närmaste åren. En stor del av dessa invandrare kommer att vara flyktingar och anhöriginvandrare. En central uppgift för integrationspolitiken blir att skapa arbeten och bostäder. Man kan ifrågasätta rimligheten i att enbart traditionella introduktions- och utbildningsprogram för flyktinginvandrare samt traditionell arbetsmarknadspolitik ska klara av att underlätta inträdet på arbetsmarknaden för så stora grupper av flykting- och anhöriginvandrare. Strukturella förändringar i syfte att sänka trösklarna för inträde på arbetsmarknaden för nyanlända kan därför vara nödvändiga. Dels för att förbättra de nyanländas möjligheter att snabbare komma i egenförsörjning, dels för att minska den etniska boendesegregationen och dess konsekvenser. Att föreslå exakt vilka åtgärder som bör vidtas för att underlätta inträdet på arbetsmarknaden för flykting- och anhöriginvandrare är inte syftet med denna rapport, men om inte inträdet på arbetsmarknaden för nyanlända underlättas är risken uppenbar att den etniska boendesegregationen, och dess konsekvenser, kommer att förvärras under kommande årtionde.